

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ІДЕЙ О.А. ЗАХАРЕНКА

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

Завдання дослідження: розкрити зміст та визначити основні напрями науково-освітницької діяльності О.А. Захаренка; обґрунтувати теоретичні основи розв'язання завдань всебічного розвитку учнів Сахнівської школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області.

Гіпотеза дослідження. Ефективність наукової діяльності у загальноосвітніх закладах залежить від теоретичного обґрунтування і творчого використання досвіду роботи О.А. Захаренка.

Економічне й національно-духовне відродження України неможливе без олюднення внутрішнього світу людини, наповнення моральним змістом її ідеалів, цінностей, без утвердження в масовій свідомості громадян історично притаманних українському високих моральних цінностей, спрямованих на засвоєння кращих зразків вітчизняної та світової духовної спадщини. Без пробудження таких моральних феноменів, як совість, людяність, громадянськість, патріотизм, відповідальність, свобода, гуманізм, почуття власної гідності, творча ініціатива, підприємливість, культура спілкування навряд чи можна розраховувати на поліпшення ситуації в країні.

Успішному розв'язанню сучасних теоретичних і практичних проблем шкільного навчання в умовах розбудови національної освіти сприяє вивчення, критичне засвоєння та творче використання прогресивних ідей, практичного досвіду минулого. Українська школа має достатній новаторський досвід у педагогіці. Тому особливий інтерес і практичне значення має дидактична спадщина великого українського педагога, дійсного члена АПН України, народного вчителя Олександра Антоновича Захаренка. Його діяльність була спрямована на формування міцного педагогічного колективу, якому повинні бути притаманні такі важливі духовні цінності як любов до дітей, спільність мети, доброта, захопленість, творчість, працьовитість, прагнення бути для учнів взірцем.

Учитель народжується не лише в практичних ділах, а й у невинних педагогічних роздумах, у відкритті для себе давно відкритих і засвоєних в інституті істин, у критичному сприйманні й аналізі того, як формуються особисті професійні вміння й навички. Відомо, що досягнути високих педагогічних цілей одним, хоч би і найвдалішим актом, неможливо. Вихованці змінюються, але не стають відразу такими, як хоче їх бачити вихователь. Немає засобів, які творили б чудеса у вихованні – одразу формували зразкові особистості. Процес виховання особистості – тривале явище. Особливо це стосується навчання. Успіхи учнів у володінні знаннями, вміннями й навичками, кажучи делікатно, бути скромними. Аналізи уроків показали, що не тільки цікава подача нового матеріалу з дослідями

забезпечує навчальні успіхи, а й уміла дидактична обробка матеріалу, мудра турбота про сприймання, усвідомлення, запам'ятовування і вміле використання знань [4; 61].

Взірцем виховної роботи з учнями є Сахнівська середня школа Корсунь-Шевченківського району Черкаської області. Її директор Олександр Антонович Захаренко, Народний учитель, Академік АПН України і Росії, Заслужений учитель України приділяв цьому питанню, як і іншим, неослабну і повсякденну увагу. Своєрідність і діяльність більшості сільських шкіл, в тому числі і Сахнівської, полягає у специфічності умов навчально-виховної роботи, що виявляється в роботі з двома-трьома різновіковими групами учнів, при малій наповнюваності класів. Висока ефективність виховної роботи в Сахнівській школі багато в чому визначається єдністю учительського і учнівського колективів. Вчителі і учні цієї школи – одноступі в вирішенні всіх навчально-виховних завдань, на ділі демонструють справедливість, силу в єдності. Якщо казати окремо про вчительський колектив, то рідко де можна зустріти настільки захоплених своєю справою, єдиною відповідальністю людей.

Система виховної роботи, як стверджував Олександр Антонович Захаренко, базується на ланцюжку щорічних завдань, якими захоплюються і діти, і батьки, і вчителі [3]. Вдало знайдений задум перетворює життя вчителя й учня – в животворний струмочок, школу – у велику сім'ю, де панують радість і творчість, а навчально-виховний процес перестає бути обтяжливим і для дитини, і для вихователя – така думка виникає біля трояндового поля і в залі рушника шкільного музею. Цінним в досвіді керівництва самоуправлінням школярів Олександра Антоновича є його особиста участь в усіх справах колективу, його особистий приклад як людини, керівника і вчителя.

Можливість знайти в минулому джерела провідних наукових ідей сучасності, необхідність перегляду і переоцінки концепцій і теорій, вивчення і проведення конструктивно-критичного аналізу розвитку дидактичних поглядів О.А. Захаренко окремих педагогічних персоналій у певні історичні періоди дають змогу осмислити загальну картину історико-педагогічного процесу в Україні як цілісного багатогранного явища, відтворити розвиток української педагогіки. За роки директорства Олександра Антоновича Захаренка Сахнівська сільська школа перетворилася в унікальний навчальний заклад. Педагог-гуманіст з перших своїх кроків на освітянській ниві вважав, що школа – це не просто місце навчання і навіть не класи з модерновим обладнанням і комп'ютерами. Це, передусім, – храм знань, високої моралі та необмеженої творчості вчителів і їх вихованців. Тому в навчальному закладі були створені всі умови для високоефективного навчально-виховного процесу.

О.А. Захаренко вчив дітей не лише читати й писати, а й думати, і мріяти, і втілювати ці мрії в життя, досягати поставленої мети. При цьому він завжди бачив у кожному учневі особистість і керувався в педагогічній діяльності досвідом і заповідями пращурів.

Протягом понад сорокарічної педагогічної діяльності Олександр Антонович утілював у життя свою мрію про українську сільську школу – не просто як навчальний заклад, а як духовний центр села, що задає рівень моральності, совісті, культури. Завдяки його подвижницькій праці, школа села Сахнівки Корсунь-Шевченківського району стала своєрідною «педагогічною Меккою» освітян не лише України, але й інших країн світу. За досвідом у це село їздили з усього світу: з Канади і Німеччини, з Китаю і Японії. Знали про Сахнівську школу і в США. Цей своєрідний навчально-виховний заклад забезпечував ефективні умови для навчання, виховання, розвитку високоморальних громадян України. Школа мала все необхідне для навчання і творчого розвитку дітей. Цьому слугували п'ять центрів: центр молодших школярів; навчальний центр старшокласників; центр виробничого навчання і праці (теплиця, деревообробний цех, класи швейної майстерні і кулінарії, дослідне поле, ділянки для вирощування квітів і лікарських рослин); центр здоров'я зі спортивними залами, басейнами, тренажерними залами, стадіон, дендропарк і мініпрофілакторій; культурно-музейний центр. Уся територія школи – то вічнозелений дендропарк, сформований за всіма правилами садово-паркового мистецтва.

Уже те, що перераховано, складає уявлення про спрямованість і сутність «захаренківської педагогіки». Її можна назвати «педагогікою конкретної мети», яка ставиться перед шкільним колективом, спрямовує його діяльність і об'єднує зусилля всіх у її досягненні. На різних етапах розвитку Сахнівської школи саме такою метою було будівництво складових освітньо-культурного комплексу, закладка і вирощування дендропарку, створення музею села, обладнання місцевої радіо- і телемережі, підготовка й проведення передач із життя школи й села, випуск багатотиражної шкільної газети «Дівочі гори».

Серед таких вагомих шкільних справ і діянь, що залишають по собі не лише матеріальний слід, але й підносять людину духовно, не можна обійти увагою й створений за ідеєю Олександра Антоновича незвичайний пам'ятник жителям Сахнівки, які стали жертвами голодомору 1932-1933 років (їх було 1200 душ, серед яких 800 дітей). Він має назву «Криниця Совісті». Сюди приходять люди, старі й малі, щоб звірити свої думки і вчинки з голосом власної совісті. Ставлять свічки своїм померлим з голоду предкам діти, онуки й правнуки. Тому ніколи не згасає в Сахнівці свічка совісті, яку запалив у душах своїх вихованців Олександр Захаренко.

О.А. Захаренко збагатив теорію і практику виховання школярів оригінальними підходами щодо здійснення цього процесу на засадах національних та загальнолюдських цінностей, запропонував і реалізував ефективні форми виховної роботи. Він був організатором, керівником багаторічної дослідно-пошукової роботи зі збору матеріалів до чотирьохтомної «Енциклопедії шкільного роду», яка стала своєрідним літописом історії села, його мешканців, а також життя школи за останні півстоліття. У цьому виданні вміщено спогади вчителів, жителів села, розвідки з історії рідного краю і його сьогодення, відомості про всіх

випускників школи, починаючи з п'ятдесятих років ХХ століття, їхні життєві долі.

Школа заслужила це ціною великих людських зусиль, працею її почесного директора, який твердив: «Щоб змінити світ на краще – треба багато працювати». Це були не просто слова – то був спосіб життя педагога-гуманіста. Захаренко володів особливим даром навчати і виховувати, тому й побудував школу радості, створив для сільських дітей умови, наближені до навчання у місті. Він керувався такими заповідями:

- майстра робить праця, самовідданість, натхнення;
- учитель має бути завжди учнем;
- успіх приходить до того, хто щоденно працює;
- щоб навчити, треба самому вміти.

Своїми досягненнями в поєднанні теоретичної та практичної педагогіки Олександр Антонович піднявся до таких вершин педагогіки, що його школа стала для більшості взірцем виховання, а для учнів – справжнім вихователем. Ідею виховання громадянина України, якою жив Олександр Антонович, уже давно опанувала громадськість, а його власні ідеї та кропітка праця давно вартують присвоєння йому звання Героя України, хоча й посмертно.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямку

У процесі дослідження виявлено наступне:

1. Педагогічна спадщина О.А. Захаренка заслуговує на системне вивчення, узагальнення і широке використання в сучасній школі.
2. Виявлення продуктивних ідей педагога, обґрунтування концепції неперервної освіти вченого, що представлена системою його педагогічної діяльності;
3. Виявлений досвід організації та функціонування Сахнівської школи повинен знайти втілення в розробці структури та змісту навчально-виховного процесу, узагальненні доробку вченого в галузі організації едукативного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белень А.І. Народний учитель з Надросся (О.А. Захаренко) // Педагогічний вісник. – 1996. – № 4.
2. Енциклопедія шкільного роду (автобіографічні дані, спогади, роздуми). – Київ. – 2001.
3. Захаренко О.А. Поспішаймо робити добро. – Черкаси. – 1997.
4. Захаренко О.А., Мазурик С.М. Школа над Россю. – Вид-во «Радянська школа». – 1979.
5. Захаренко В. Знайомтесь: Сахнівська школа // Шкільний світ. – 1997. – № 4.
6. Світличний К. Лелека над Сахнівкою: Художньо-документальна повість. – К.: Рад. письменник. – 1987.